



Привреда Србије налази се на европском дну, иако се њени политичари диче податком да је у економској кризи бруто домаћи производ имао мањи пад него у западним економијама. То јесте у неку руку тачно, пад од 3,1 одсто у овако великој кризи није превише драматичан, али је амплитуда пада велика. Неколико година пре кризе Србија је бележила релативно солидан раст, који се кретао око 5,5 одсто. Пад са плус 5,5 одсто на минус 3,1 је пад од око 8,6 одсто.

При томе, веома сам резервисан не само према методологији обрачуна БДП, већ и према вредности тог показатеља за утврђивање стварног стања српске економије - тако разговор за Данас почиње Небојша Катић, пословни консултант који од 1992. године живи и ради у Лондону.

Који подаци дају веродостојнију слику економског стања у Србији?

- Србија има убедљиво најнижу стопу запослености у Европи. Стопа запослености показује колики проценат становништва између 15 и 64 године ради. И пре избијања кризе ова стопа се кретала око нивоа од 44 одсто и била је на самом европском дну. Од тренутка избијања кризе, стопа запослености пала је на око 38 одсто јер је број запослених смањен за око 200.000. Поређења ради, просечна стопа запослености у Европи је око 65 одсто, у развијенијим земљама ЕУ креће се око 70, а шампион је Швајцарска са готово 80 одсто запослених. На запосленима почива читав државна грађевина, они зарађују, троше зарађено и плаћају порез. Податак о стопи запослености много више говори о стварном економском и социјалном стању него било који други економски показатељ. То, на пример, објашњава зашто је буџет празан, због чега српска држава не плаћа струју, телефон, или због чега мора да прода Телеком. Парадоксално, и у годинама када је бележен релативно висок раст БДП-а, запосленост је падала из године у годину. Ако хоћу да будем циничан, могао бих да закључим како је у српској привреди све у реду, само јој запослени сметају, па покушава да их се реши. Раст БДП-а уз истовремени пад запослености, натегнуто и идеално, могао би се објаснити великим порастом продуктивности. Међутим, ако се погледају гране које су том расту највише допринеле, види се да водећу улогу имају финансијски сектор, саобраћај, и донедавно, трговина. Тешко је веровати да се у тим гранама догађају продуктивна чуда. Раст српског БДП-а је илузија базирана на приватној потрошњи и инозадуживању које ту потрошњу подстиче и финансира. Оног тренутка када је заустављен прилив капитала у Србију, када је дошло до пада кредитне активности и потрошње, домаћа економија је ушла у кризу, да би се крајем 2008. нашла у колапсу. О томе најјасније говори чињеница

Пише: Небојша Катић
понедељак, 20 децембар 2010 11:39

да се Србија нашла у оној малобројној групи земаља које су већ у раној фази кризе морале да затраже помоћ од ММФ-а. То није мудрост економске политике, већ последња мера којој прибегавају само државе пред економским сломом.

Податак о стопи запослености много више говори о стварном економском и социјалном стању него било који други економски показатељ. То, на пример, објашњава зашто је буџет празан, због чега српска држава не плаћа струју, телефон, или због чега мора да прода Телеком.

Да ли је та критика упућена држави или Народној банци Србије?

- Генеza српске економске драме није почела 2008. године. Тада је почео њен расплет који ће дуго трајати. По мом уверењу, највећи кривци за привредни колапс су НБС и монетарна политика. Прецењени курс динара и либерализација капиталних токова нанели су страховиту штету привреди, уништили су платни биланс, довели до огромног прилива шпекулативног капитала. При томе, све што је НБС радила било је само у функцији антиинфлационе политике. Десет година касније постаје јасно да упркос огромној штети нанетој привреди, чак ни тај основни задатак централне банке није остварен и Србија остаје европски лидер у висини инфлације. Ово наглашавам због тога што постоји вешто креирана илузија да је заправо монетарна политика једина светла страна српске економске политике. Наравно, оваквом стању је огроман допринос дала и држава некомпетентним понашањем, апсолутном доминацијом партијских интереса и одсуством било какве кохерентне економске стратегије.

Да ли би економски опоравак, који се бележи на светском нивоу, могао да утиче на поправљање стања у Србији?

- Имајући у виду актуелни амбијент, ја не видим много наде. И привреда и грађани су презадужени, и док се тај проблем не разреши, опоравак је тешко могућ. Како је углавном реч о индексираним кредитима, НБС спречава пропаст дужника и колапс банака интервенишући на девизном тржишту, трошећи девизе како би спречила велики пад динара. Од октобра 2008. до данас потрошено је око 3,2 милијарде евра за те сврхе. Поређења ради, највећа страна инвестиција била је продаја Мобтела, за 1,5 милијарди евра, колико се сећам. Сличан износ се очекује и од продаје Телекома. То значи да су само на девизне интервенције потрошена средства у вредности две најпрофитабилније

државне компаније, или у вредности два Коридора 10, на пример. При томе, жељени циљ није постигнут и пад динара се наставља. Огроман део приватних дугова је тако преваљен на државу, дакле на пореске обвезнике који ће враћати дугове државе. Највеће жртве овакве политике су грађани који се понашају одговорно, простирући се само онолико колико им губер допушта. Али, могло би бити још и горе јер проблем задужености може изазвати озбиљну банкарску кризу.

При томе, све што је НБС радила било је само у функцији антиинфлационе политике. Десет година касније постаје јасно да упркос огромној штети нанетој привреди, чак ни тај основни задатак централне банке није остварен и Србија остаје европски лидер у висини инфлације.

Колико наши закони утичу на стварање повољније пословне климе?

- Имамо законе које Европа намеће и који су усвојени по брзим процедурама. Али за стварање повољне пословне климе потребни су и ефикасни судови, а не само добри закони. Ово је поготово важно за средња и мала предузећа која немају приступ центрима моћи, а немају ни времена нити новца за дуге и неефикасне судске поступке. Правни систем је важнији за њих него за мултинационалне компаније које имају довољно моћи да проблеме реше и мимо суда.

Шта мислите о српским пореским законима?

- Ови закони нису брига Европе, и овакви какви су, одговарају европским компанијама. Порез на добит је 10 одсто, дакле изузетно низак, систем пореских ослобађања и стимуланса је често бесмислено повољан и фаворизује нове стране инвестиције на рачун постојећих домаћих компанија. Уз то, систем континуирано порески стимулише и оне гране које не би смео, попут финансијског сектора. Банке, на пример, плаћају срамно низак ефективни порез на добит. Нажалост, озбиљне промене неће бити инициране ни изнутра. Неколико стотина људи или компанија које креирају јавно мњење, које су у академским, политичким и медијским структурама моћи, подржавају овакав порески систем јер им савршено одговара.

Да ли је могућ опоравак реалног сектора привреде?

- Индустијска производња у Србија је далеко испод нивоа на коме је била у 1989. години. Немогуће је што је потрошен огроман новац од кредита, донација и од продаје државне имовине, а да при том није готово ништа учињено за реални сектор или инфраструктуру. Сви извори из којих се привреда могла ревитализовати практично су исцрпљени. Прихваћен је резон да је приватизација лек за све. Међутим, велики број приватизованих предузећа сада је у горој ситуацији него пре приватизације. Зато, уз много резерви према мотивима, политичким калкулацијама и начину избора предузећа, мислим да иницијатива Министарства економије да се обнове фирме које још нису нашле купца, није лош пут. Нешто се мора покушати пре него што се пусти да све пропадне. Кључни проблем је што Србији недостају професионалци. Превише квалитетних људи напустило је земљу или су започели свој бизнис, па је тешко наћи одговарајући кадар који би могао да води фирме. Узгред, али повезано са овом темом, залажем се и за укидање кеш кредита грађанима. То би помогло да се заустави процес дужничког пропадања домаћинства, да се сниже камате, и не мање важно, ослободио би се новац за финансирање привреде.

Да ли је то довољно да се постигне повољнији пословни амбијент?

- Не, и курс динара је изузетно важан елемент. Привреда која је годинама била изложена ратовима, санкцијама, дакле веома рањива, препуштена је супериорној конкуренцији која је додатно помагана прецењеним динаром. Мало тога се исплати производити, производња је увек ризична, док увоз није. Није случајно што су готово сви тајкуни везани за сектор трговине или услуга, као што није случајно и да је мало иноинвестиција усмерено ка производњи за извоз. Кредити су улазили у земљу, а новац је усмеравао ка грађанима који су тим новцем куповали инострану робу. На крају циклуса, Србија је остала без озбиљне индустрије и са задуженим грађанима. Ово кружење новца и робе је служило стимулсању туђих економија и уништавању сопствене. То је необјашњиво.

Кључни проблем је што Србији недостају професионалци. Превише квалитетних људи напустило је земљу или су започели свој бизнис, па је тешко наћи одговарајући кадар који би могао да води фирме.

Који би сектор могао да рачуна на нешто бржи опоравак?

- Пољопривреда и производња хране су одличан потенцијал и не захтевају превелика улагања, за разлику од улагања у инфраструктуру или енергетику, која су такође више него неопходна. Светски трендови нам овде иду на руку. Азија све брже напредује, боље живи и квалитетније се храни. С друге стране, обрадиве површине су ограничене. У Кини је, на пример, дошло до великог и опасног скока цена хране и инфлација на том сегменту премашује 10 одсто претећи да угрози економску стабилност те земље. Србија би морала на сваки начин да стимулише стварање великих сељачких газдинстава, да подржи и ојача традицију српског домаћина и да му помогне да увећа и модернизује посед. Без тога, на овај или онај начин, обрадиво земљиште ће прећи у руке странаца. То не одговара дугорочним интересима Србије.

Два принципа пореске реформе

Пореска реформа требало би да се базира на два принципа. Први је да порези морају бити прогресивни - ко више зарађује мора да плаћа прогресивно, а не пропорционално више. Други принцип подразумева да се порез плаћа у земљи из које се контролише пословање. Усвајањем тог принципа, проблем оф-шор пословања био би највећим делом решен. Јер, ако неко живи и ради у Србији, он онда порез мора да плаћа у Србији без обзира на то да ли је фирму регистровао на Кипру или на Лабуану и тамо реализовао добит. На тим пореским принципима функционише највећи део Европе. Важно је, међутим, нагласити да ни најбољи порески закони не могу да функционишу уколико држава нема квалитетан и некорумпиран административни апарат неопходан за њихово спровођење.

Погрешан концепт

У Србији је изузетно популарно пропагирати потискивање државе из привредног живота као и њено маргинализовање. У том концепту, све је препуштено моћи ефикасног тржишта. Та теза противуречи искуствима свих успешних модела развоја. Србија неће изаћи из кризе све док не буде створила квалитетан административни апарат на чијем челу ће бити проактивна, ефикасна и компетентна влада. Држава није проблем по себи, она постаје проблем само када је лоша.